

РЕПУБЛИКА СРБИЈА  
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Примљено	11. 01. 2018		
Организација	05	50/1	Предност

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ  
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Наставно научно веће Факултета политичких наука је на предлог Одељења за новинарство и комуникологију формирало Комисију за преглед и оцену докторске дисертације **„ПОЛИТИЧКА ФРАГМЕНТАЦИЈА СИНДИКАЛНОГ ПЛУРАЛИЗМА У СРБИЈИ 1990-2012. ГОДИНЕ“**, кандидата **Александра С. Милосављевића**, **мастера политичких наука.**

Комисија у саставу: проф. др Зоран Стојиљковић, председник, проф. др Божа Драшковић научни саветник са Института економских наука, члан, и емеритус проф. др Вукашин Павловић, ментор, након прегледа наведене докторске дисертације, подноси следећи

**РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

**1. Основни подаци о кандидату и дисертацији**

Кандидат Александар С. Милосављевић рођен је 27. априла 1983. године у Врању.

*Образовање кандидата:*

Гимназија „Бора Станковић“ Врање 2002. године - друштвено-језички смер;

Факултет политичких наука у Београду 2007. године - основне студије (просечна оцена 9,49 – дипломска теза "Политичка филозофија Баруха де Спинозе");

Факултет политичких наука у Београду 2009. године – мастер студије (просечна оцена 9,80 – мастер теза "*Социјалдемократске партије земаља бивше Југославије*");

Факултет политичких наука у Београду од 2011. године – докторске студије политикологије.

*Учешће кандидата на семинарима и конференцијама:*

Контакт организације цивилног друштва за имплементацију стратегије за смањење сиромаштва у Републици Србији" у организацији НВО "Група 484" (октобар 2007. године у Београду)

*„Идеолошки и политички конфликти (осврт на културу дијалога)“*, организација: Фондација Центра за демократију и Friedrich Ebert Stiftung (18. април 2011. године у Народној банци)

*„Синдикати и невладине организације, савезници или равнодушни једни према другима“*, организација Центар за развој синдикализма, Центар за демократију Факултета политичких наука и Friedrich Ebert Stiftung (23. новембар 2013. године на Факултету политичких наука у Београду)

*„Социјалдемократска левица у Србији – постизборна анализа“*, организација Центар за демократију Факултета политичких наука и Friedrich Ebert Stiftung (5. јун 2014. године на Факултету политичких наука у Београду)

*Предавачке активности кандидата:*

*„Универзитет социјалдемократије“* 2011. године на Филозофском факултету у Нишу (организација Friedrich Ebert Stiftung)

*„Недеља социјалдемократије“* 2011. године у Бољевцима (организација Friedrich Ebert Stiftung)

*Објављене књиге кандидата:*

„Савремена социјалдемократија и социјалдемократске партије земаља бивше Југославије“ (рецензент проф. др Зоран Стојиљковић), Народни универзитет Врање, 2010

*Списак објављених научних радова кандидата:*

1. „Социјалдемократија на почетку 21. века“, Српска политичка мисао, број 3/2010, година XVII, свеска 29, Институт за политичке студије, Београд, 2010., стр. 251-270; УДК: 329.14“20“
2. „Нови програм Социјалистичке партије Србије и (ре)дефинисање идеолошке матрице“, Политичка ревија број 3/2011 Год. (XXIII) X vol=29, Институт за политичке студије, Београд, 2011., стр. 179-200; УДК 329(497.11)
3. „Ревитализација савремених односа европских социјалдемократских партија и синдиката“, у зборнику: *Левица у посткризном контексту* (уредник Зоран Стојиљковић), Friedrich Ebert Stiftung – Факултет политичких наука – Центар за демократију, Београд, 2013., стр. 61-69;
4. „Могући правци сарадње синдиката и организација цивилног друштва у Србији“ у зборнику: *Синдикати и цивилно друштво* (уредник Срећко Михаиловић), Дан Граф-Центар за развој синдикализма, Београд, 2014, стр. 119-131
5. „Политичка функција синдиката: теоријске основе и практична димензија“, Српска политичка мисао, број 2/2017, год. 24. vol. 56, стр. 193-208, УДК 331.105.44:32

(коауторски текст са др Предрагом Терзићем)

## **САДРЖАЈ ДОКТОРСКОГ РАДА**

Докторска дисертација под насловом **„ПОЛИТИЧКА ФРАГМЕНТАЦИЈА СИНДИКАЛНОГ ПЛУРАЛИЗМА У СРБИЈИ 1990-2012. ГОДИНЕ“** кандидата Александра С. Милосављевића има укупно 265 страна и структурно је подељена на уводна разматрања, два поглавља са седам подпоглавља, завршна разматрања и литературу.

Одмах након садржаја, колега Милосављевић је, ради боље прегледности, начинио и одговарајући списак табела и графикана које је користио у дисертацији, а у сврху илустрације и аргументације одређених ставова. Табела има укупно 21, а графикана 8.

### **Предмет и циљ дисертације**

Основни предмет дисертације колеге Милосављевића представља политичка фрагментација синдикалног плурализма у Србији. Овај феномен представља један од извора немоћи синдикалних конфедерација која се манифестује на тај начин што синдикати нису у могућности да у пуној мери реализују своју политичку функцију која истовремено представља једну од њихових основних функција. Сматрамо да је указивање на ову проблематику важан допринос продубљивању анализе стања у коме се данас налази синдикални покрет у Србији. С тим у вези наглашавамо да се ради о оригиналној идеји чијој је разради колега Милосављевић приступио крајње темељито придржавајући се основних теоријско-методолошких смерница које је навео у пријави своје дисертације.

Кроз обједињавање теорије и праксе синдиката, он анализира карактеристике домаћег синдикалног плурализма настојећи да пружи одговор на питање како је дошло до тога да је немогуће стратешки објединити активности три највеће синдикалне конфедерације у нас које притом годинама бележе опадање моћи и друштвеног утицаја. Колега Милосављевић тематизирање синдикалног плурализма у Србији нужно ставља у шири контекст глобалних дешавања у синдикалном покрету. Он се осврће и на контекст некадашњих социјалистичких земаља Средње и Источне Европе настојећи притом да утврди многе заједничке тачке са ситуацијом у синдикалном плурализму Србије. Притом је показао да су политичка немоћ и фрагментација синдикалног плурализма карактеристични и за многе друге земље посткомунистичког блока.

Истраживању основног предмета своје дисертације, колега Милосављевић приступа фокусирајући се на три највеће синдикалне конфедерације у Србији и то Савез самосталних синдиката Србије (СССС), УГС „Независност“ и Асоцијацију самосталних и независних синдиката (АСНС).

Након идентификације кључних актера, колега Милосављевић је одредио и временски оквир истраживања који обухвата период од почетка 1990-их година па до парламентарних избора 2012. године. Овакав временски лук је, према њему, био неопходан сагласно методолошком приступу историјског институционализма.

Колега Милосављевић је као полазну основу свог истраживања назначио да синдикалну сцену Србије данас карактеришу две ствари у вези највећих синдикалних конфедерација, а то су њихова друштвена и политичка немоћ, као и разједињеност. Ову разједињеност карактерише

висок степен међусобне одбојности, посебно уколико се посматра у периоду од почетка 1990-их година што је за њега представљало посебан истраживачки изазов. Кренувши корак даље, он је указао на повезаност политичке немоћи синдиката и њихове разједињености.

С тим у вези, он је основно истраживачко питање дисертације формулисао на следећи начин: *Како је настала политичка фрагментација синдикалног плурализма у Србији?*

Полазну основу у оваквом дефинисању истраживачког питања представљала је теоријска претпоставка да синдикати потенцијално представљају утицајног друштвеног актера уколико су међусобно повезани на бази одговарајућих интереса и програма. Потреба за ваљано осмишљеним и удруженим наступом пред центрима политичке моћи наглашенија је уколико су синдикати, засебно посматрани, слаби и маргинализовани. Наглашавамо да је колега Милосављевић, такође, истакао значај политике за савремено друштво те тако оправдао своје научно интересовање за перформансе политичког утицаја синдиката, а посебно када је реч о синдикатима у Србији.

Имајући све ово у виду, он је формулисао једну теоријску претпоставку, коју је јасније уобличио у форми научне хипотезе, према којој специфична форма разједињености синдикалног плурализма у Србији (политичка фрагментација) представља један од разлога њихове политичке немоћи.

Докторска дисертација колеге Милосављевића, осим око основне релације синдикати-политика, гравитира и око два кључна аналитичка појма – политичке фрагментације синдикалног плурализма и политичког

идентитета синдиката. Он је велики део дисертације посветио њиховом дефинисању и анализи.

Политичку фрагментацију синдикалног плурализма он је дефинисао као стање које карактерише истовремено постојање више различитих и тешко премостивих образаца односа синдикалних конфедерација према институцијама политичког система. Поменути образци су синоними за политичке идентитете синдиката који се налазе у основи њихових различитих стратегија политичке борбе.

Политички идентитет синдиката колега Милосављевић одређује као неопходну аналитичку варијаблу са двојаким функцијом. Прво, она је неопходна како би се на одговарајући начин увидели модалитети перцепције политике од стране синдиката и, као друго, он њу дефинише као узрок политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији.

Општи осврт на докторску дисертацију колеге Милосављевића показује да је свој истраживачки рад организовао у неколико праваца: прво, ка одређењу синдиката као политичко-економског актера путем анализе њихове политичке функције и нарочито њеног историјског аспекта; друго, ка указивању на то да политичка немоћ представља неуралгичну тачку синдикалног плурализма у Србији; треће, ка анализи политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији и њених пратећих индикатора; четврто, ка уобличавању и типологизацији политичких идентитета синдиката у Србији применом синтезе њихове нормативне и практичне димензије; пето, ка утврђивању елемената контекста настанка и репродукције политичких идентитета синдиката у Србији при чему се мисли на политичко-институционални дизајн, тип

партијског система и односе синдиката са актерима политике, политизацију синдиката итд.

Што се тиче **циљева дисертације**, колега Милосављевић их је груписао на следећи начин:

1) он најпре тежи томе да одреди улогу синдиката у контексту развоја и функционисања савремених демократских политичких система. Ово је, према њему, нарочито важно уколико се има у виду историја синдикалних активности на плану развоја демократије. Иза овако формулисаног циља истраживања налази се крајње разумљива жеља колеге Милосављевића да на теоријском плану прибави научно оправдање за бављење овом темом у Србији. С тим у вези, незаобилазно је и дефинисање свих димензија политичке функције савремених синдикалних конфедерација и објективних препреке у њеној реализацији;

2) следећи циљ дисертације је био доказивање тезе да политичка фрагментација синдикалног плурализма у Србији представља један од узрока политичке немоћи синдиката која се манифестује у њиховим релацијама са политичким системом;

3) коначно, свакако најважнији циљ је потврђивање хипотезе да се порекло и отпорност политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији, објашњавају различитим политичким идентитетима три највеће синдикалне конфедерације који представљају специфично наслеђе развоја синдиката током 1990-их година који је обележио процес њихове политизације.

Што се тиче предочених циљева истраживања, а након увида у дисертацију, закључујемо да је колега Милосављевић урадио следеће:

- одговарајућом теоријском аргументацијом коју је уредно презентовао и образложио, указао је на општи значај односа синдиката и политичког система чиме је истовремено прибавио одговарајуће научно оправдање да се овом темом бави и када је у питању Србија;

- аргументацију за теоријски став о важности заједничког рада синдикалих конфедерација, пронашао је у искуству рада синдикалних централа из земаља окружења. Њему је управо случај синдиката у Бугарској послужио као илустрација да се путем узајамне координације активности синдиката може ревитализовати и очувати њихово чланство. Колега Милосављевић се последично пита зашто таква пракса није могућа и у Србији где су упоредо на делу завађеност и маргинализација синдиката;

- он је истовремено аргументовано указао на постојање специфичних политичких идентитета за које је утврдио да представљају понекад непремостиву препреку у процесу обједињавања синдикалних активности које би биле усмерене ка институцијама политичког система. Овакав став је илустровао бројним примерима из праксе. У наставку истраживачког подухвата, он је сваки од наведених политичких идентитета анализирао у временској перспективи од скоро 20 година где је утврдио да су иницијални потези синдикалних руководства имали итекако важан утицај на потоње активности синдиката које су временом заузеле инертну путању креирајући специфичан модел односа према институцијама политичког система.

Напомињемо да је сваки од наведених циљева дисертације преточен у одговарајуће хипотезе.

## **Теоријски и методолошки приступ у дисертацији**

Оно што је свакако значајно у докторској дисертацији колеге Милосављевића јесте разрађена теоријска анализа политичке функције синдиката као својеврсне споне између синдиката и политичког система. Он је овој теми приступио двојачко: најпре из угла досадашњег искуства развоја западноевропских синдиката, али и савремене плуралистичке теорије политике чиме је на неки начин успео да обједини теоријски и практични аспект анализе синдиката.

Методолошки приступ који је колега Милосављевић користио приликом истраживања предмета дисертације био је условљен како предметом истраживања (резистентност политичке фрагментације), тако и циљем истог (објашњење њеног настанка). Ради се, наравно, о историјском институционализму. Он је примену ове методолошке матрице објаснио тиме што се разумевањем времена и контекста настанка три највеће синдикалне конфедерације може најбоље објаснити зашто су оне данас међусобно разједињене и завађене. Историјски институционализам служи за објашњење настанка политичких идентитета ових синдикалних конфедерација.

Као један од важних чинилаца контекста настанка политичких идентитета синдиката у Србији фигурира процес њихове политизација што је за колегу Милосављевића један од кључних аргумената у објашњењу настанка различитих политичких идентитета синдиката. Показујући како политизације има и у пракси западноевропских синдиката, он овај процес, када је реч о Србији, смешта у шири механизам који започиње преломним тренуцима (*critical juncture*), наставља се кроз фазу продукције и репродукције кључних компоненти

наслеђа, односно политичких идентитета синдиката, све до концепта генезе развоја који служи за објашњење како иницијалне акције актера утичу да њихово понашање временом заузме инертну путању. На овај начин је колега Милосављевић укратко скицирао основну методолошку матрицу своје дисертације која се базира на историјском институционализму.

Што се тиче основних метода у истраживању, он је применио како аналитичке тако и оне синтетичке. У формулисању хипотетичког оквира дисертације и његове даље разраде, применио је компаративну и хипотетичко-дедуктивну општенаучну методу. Аналитичка основна метода је, на пример, примењена приликом утврђивања основних елемената политичких идентитета синдиката, а нарочито контекста њиховог настанка. Колега Милосављевић је применио детаљну анализу како онога што пише у синдикалним програмима тако и понашања синдикалних руководстава. Након тога, синтезом резултата, дошао је до јасније слике о политичком идентитету одређеног синдиката. Што се тиче метода прикупљања података, колега Милосављевић је користио оперативну методу прикупљања података анализом докумената применом технике квалитативне анализе садржаја. При томе, он је анализирао велики број докумената који укључује програмска документа синдиката и политичких партија, новинске чланке, изјаве синдикалних лидера и политичара итд.

Квантитативни подаци других истраживања, најчешће у форми графикана и табела, искоришћени су у сврху боље илустрације и аргументације неког гледишта презентованог у дисертацији. Као пример за то могу бити резултати истраживања ставова запослених и грађана о

томе шта они мисле о фрагментацији синдиката или о најбољем начину остваривања изборног и политичког утицаја синдиката. Врло су илустративни и графикони који се односе на ниво индустријске производње у Србији 1946-2009. године или раст БДП и кретање индустријске производње 2001-2009.

Значај теорије у дисертацији огледа се у томе што су неке полазне теоријске претпоставке чиниле основу формулисања истраживачких хипотеза. Емпирија је дошла до изражаја на тај начин што је колега Милосављевић коришћењем доступних емпиријских података фундаметалне теоријске поставке своје дисертације довео у везу са карактеристикама синдикалног плурализма у Србији.

#### **Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању**

Колега Милосављевић је у анализи основне теме своје докторске дисертације - политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији, кренуо од три основне хипотезе:

1) Политичка фрагментација синдикалног плурализма у Србији представља индиректан извор немоћи синдиката јер онемогућава њихово дугорочно стратешко умрежавање са циљем креирања координираних акција усмерених у правцу центара политичког одлучивања.

2) Политичка фрагментација синдикалног плурализма је настала као резултат постојања дивергентних политичких идентитета три највеће синдикалне конфедерације који се налазе у њеној основи.

3) Политички идентитети синдикалних конфедерација утичу на њихову перцепцију политике и представљају својеврсно наслеђе развоја синдикалног плурализма у Србији током 1990-их година.

Колега Милосављевић је у свом истраживању потврдио ове полазне хипотезе на тај начин што је, најпре, полазећи од праксе синдикалног плурализма преко анализе синдикалних докумената и активности синдикалних руководства, и то у историјској перспективи, а сагласно основном методолошком усмерењу, утврдио да су разлози одсуства трајнијих образаца међусиндикалне сарадње историјски укоренењени у различитим начинима перцепција политичке функције синдиката (политичких идентитета) од стране тих истих синдикалних руководства.

### **Кратак опис садржаја дисертације**

Садржај дисертације има следећу структуру:

Списак табела и графикана , Уводна разматрања,

Предмет и теоријско-методолошки оквир истраживања

#### **I ПОГЛАВЉЕ**

Синдикати и политика; Држава као објекат политичке функције синдиката; Социјални дијалог; Сарадња са политичким партијама  
Штрајк и социјални протести; Лобирање и медијске кампање; Историјска димензија односа синдиката и политике; Савремена раскршћа синдиката, модернизација и политички утицај; Опадање моћи синдиката;  
Модернизација синдиката и време будуће

#### **II ПОГЛАВЉЕ**

Синдикати и политика у Србији 1990-2012; Савремени синдикални плурализам у Србији; Политичка димензија немоћи синдиката у Србији;  
Синдикати и држава – општи осврт; Приватизација; Радно законодавство; Облици сарадње; Искуства; Политичка фрагментација синдикалног плурализма; Политички идентитет синдиката – појам и

гене́за; Одређење политичког идентитета синдиката: нормативна и практична димензија; Синтеза; Гене́за синдикалних политичких идентитета; Контекст продукције идентитета (1990-2000); Политичко – институционални оквир; Партијски систем са доминантном странком; Политизација синдиката и њени индикатори; Контекст репродукције идентитета (2001-2012); Институционалне и друштвене реформе; Партијски систем поларизованог и умереног плурализма; Партократија; Наслеђе контекста 1990-их; Завршна разматрања: синдикални плурализам у Србији између стварности и жеља: од политизације синдиката до синдикализације политике

### **Опис садржаја дисертације по поглављима**

Дисертација је структурно организована у две велике целине које суштински повезује шира тематска област односа синдиката и политике. Њима претходи уводно разматрање у оквиру кога се налазе целине под називом: „Предмет истраживања“, „Теоријско-методолошки приступ“, „Очекивани резултати и научни допринос“. Овај део дисертације предствала кратку и заокружену увертуру у њен основни предмет.

У првом поглављу који носи назив „*Синдикати и политика*“ колега Милосављевић на више од 50 страна, свеобухватно анализира однос синдиката и политике служећи се одговарајућим теоријским приступима како би што боље указао на важност ове релације како у свету тако и у Србији.

У нарочито важном подпоглављу под називом „Политичка функција синдиката“ он је приступио утврђивању, најпре, теоријске утемељености, затим оправданости и коначно смисла политичке

функције синдиката у оквиру савремених политичких система чиме је указао на нераскидиву везу синдиката и политике која постоји још од зоре синдикалног покрета у свету. Важно је ово нагласити из простог разлога што је политички утицај синдиката важно тематизирати посредством ширег осврта на његову теоријску утемељеност.

Након указивања на генералну важност политичке функције синдиката, колега Милосављевић се у наредном подпоглављу под називом „Механизми реализације политичке функције синдиката“ бави моделима реализације политичког утицаја синдиката. Ту се, између осталог, анализирају односи синдиката и државе, социјални дијалог, сарадња са политичким партијама, штрајк и социјали протести, лобирање и медијске кампање. Основни став који он заступа у вези са механизмима реализације политичког утицаја синдиката је тај да су њихова доступност, као и примена детерминисани, између осталог, институционалним рељефом политичког система, образцем индустријских односа, политичком културом, као и укупним стањем синдикалног плурализма у земљи.

Такође је изузетно важно и следеће подпоглавље под називом „Историјска димензија односа синдиката и политике“ у коме је потенцирана важност сагледавања неких актуелних кретања у синдикалном покрету кроз призму његовог досадашњег историјског развоја, као и његовог односа са политиком. Ова целина је донекле у вези са претходном у смислу да су многи механизми политичког утицаја синдиката уобличени протоком времена. Како је то колега Милосављевић нагласио у својој дисертацији, задатак овог дела истраживања је био прибављање аргументације у прилог методолошког

приступа историјског институционализма који он примењује у истраживању настанка политичких идентитета синдикалних конфедерација у Србији. Позивајући се на одговарајуће радове страних аутора, он је указао на то да је овај методолошки образац већ коришћен у истраживању синдиката у Европи и свету.

Прича о савременим синдикатима не би била потпуна без осврта на актуелни тренутак у синдикалном покрету Европе и света који карактерише опадање моћи синдиката услед дејства низа како ендогених тако и егзогених фактора. То је тема следећег подпоглавља под називом „Савремена раскршћа синдиката, модернизација и политички утицај“ које је даље подељено у три мање целине: „Опадање моћи синдиката“, „Политичка моћ и утицај синдиката – извори и препреке“, „Модернизација синдиката и време будуће“. Свака од ових мањих целина разрађује неку од димензија модернизацијског процеса савремених синдиката који се јавља као њихова неминовност имајући у виду генерелни тренд опадања њихове моћи који посебан данак узима на плану политичког утицаја. Не губећи ни једног тренутка из вида основну тему рада, колега Милосављевић даје јасан преглед модернизацијских стратегија синдиката сагледаних у светлу доприноса ревитализацији њиховог политичког утицаја.

Основна функција овог првог дела дисертације, како је то аутор назначио, била је формулисање основног теоријско-методолошког оквира анализе, а то је он и постигао.

Након првог, теоријског дела дисертације, колега Милосављевић се својом основном темом бави у другом поглављу под називом „*Синдикати и политика у Србији 1990-2012*“. Анализу феномена

политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији он је организовао у два сукцесивна корака. Наравно, мора се нагласити да је ова анализа изведена уз посредовање експланаторне варијабле, у овом случају политичког идентитета синдиката.

Први аналитички корак реализован је у подпоглављу под називом „Савремени синдикални плурализам у Србији“ применом одговарајуће дескриптивне анализе феномена маргинализације и политичке немоћи синдиката. Оваква анализа је била превасходно детерминисана основном релацијом коју колега Милосављевић обрађује у дисертацији, а то је синдикати - политика. Обради феномена слабости синдиката, он је приступио у подпоглављу под називом „Политичка димензија немоћи синдиката у Србији“ која је подељена на још неколико мањих целина: „Синдикати и држава“, „Приватизација“, „Радно законодавство“, „Социјални дијалог“. Ово подпоглавље је наменски овако структурирано са циљем указивања на многе „арене“ у којима се манифестује политичка немоћ синдиката у Србији. У целини под називом „Синдикати и држава“, он анализира дводеценијску релацију синдиката и државе у Србији са посебним освртом на политичку димензију штрајкачке активности синдиката при чему оцењује да држава у наведеном периоду није значајније допринела развоју синдикалног плурализма. Колега Милосављевић је показао да је однос са државом у том смислу нарочито важан и он се рефлектује на приватизацију, радно законодавство, социјални дијалог. У оквиру подпоглавља „Синдикати и политичке партије“ анализирани су облици сарадње синдиката и политичких партија у Србији, као и пратећа искуства о чему говоре истоимени наслови („Облици сарадње“, „Искуства“). У овом делу је колега

Милосављевић указао на углавном лоша искуства које су српски синдикати имали са политичким партијама што се може регистровати и из изјава појединих синдикалних челника.

Потом следи прецизно дефинисање предмета истраживања у подпоглављу под називом „Политичка фрагментација синдикалног плурализма“ где се превасходно најпре утврђују појам, затим индикатори и коначно облици политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији (целине у оквиру овог подпоглавља под називом: „Појам политичке фрагментације синдикалног плурализма“, „Индикатори политичке фрагментације“, „Облици политичке фрагментације“). Колега Милосављевић је обради свог основног предмета дисертације приступио тако што је комбиновао већ постојеће налазе других домаћих аутора, као и резултате одређених емпиријских истраживања са сопственим запажањима проистеклим из анализе дводеценијске активности синдиката у Србији.

Обради експланаторне варијабле он је приступио у наредном и веома обимном подпоглављу под називом „Политички идентитет синдиката – појам и генеза“ и то најпре тако што је утврдио основне перформансе ових политичких идентитета (целина под називом „Одређење политичког идентитета синдиката“), а потом свеобухватном и дубинском анализом контекста њиховог настанка и репродукције (целине под називом „Контекст настанка синдикалних идентитета 1990-2000.“ и „Контекст репродукције синдикалних идентитета 2001-2012.“). У анализи политичких идентитета синдиката, колега Милосављевић је водио рачуна како о њиховој нормативној тако и о практичној димензији. Ово је било неопходно како би се стекао што јаснији и целовитији увид у

евентуалну доследност или недоследност синдикалног руководства када је у питању реализација одређених програмских начела, а која су у вези са светом политике и активностима синдиката које су усмерене ка политичком систему. На овом месту нас он упознаје са начинима како су синдикати дефинисали своју политичку функцију и однос према актерима политике при чему се најчешће ослањао на анализу најразличитијих синдикалних докумената. Компаративни преглед понашања синдиката у неким од важнијих политичких тренутака новије српске историје (почев од 1990. године) послужио је или као потврда доследности синдикалног руководства основним програмским начелима или као њихова негација. Након тога, колега Милосављевић је синтетички објединио нормативни и практични аспект синдикалних политичких идентитета и израдио њихову трочлану типологију где Савез самосталних синдиката Србије има опортунистички политички идентитет, УГС „Независност“ има прогресивни политички идентитет и Асоцијација слободих и независих синдиката има опортунистички идентитет. Анализа контекста настанка синдикалних идентитета обухвата временски период од 1990. до 2000. године и ту Милосављевић испитује кључне елементе политичко-институционалног контекста и партијског система са доминантном странком, констатује да је то био период у коме синдикати нису имали релевантног политичког партнера, а изборним кампањама су доминирале претежно теме које се нису тичале делокруга рада синдиката. Коначно, политизација синдиката је нешто што је обележило овај период и овој теми је Милосављевић, на начин који је заступао у целој дисертацији, приступио тако што је неке од већ постојећих истраживачких налаза домаћих аутора илустровао кокретним

примерима из синдикалне праксе. Анализа контекста репродукције синдикалних идентитета се односила на временски период од 2001. до 2012. године који покрива време одблокиране транзиције, институционалних и друштвених реформи, али који, према колеги Милосављевићу суштински ништа ново није донео у погледу ревитализације синдикалног плурализма. Напротив, он је утврдио постојање својеврсног наслеђа 1990-их година када је реч о актерима политике, али и синдикатима (конфронтације и фрагментација).

Примена методолошког коцепта историјског институционализма заступљена је у подпоглављу „Фазе развоја политичког идентитета синдиката“ које је уметнуто између два претходно описана подпоглавља и у коме је колега Милосављевић применио методолошку матрицу историјског институционализма у три фазе (чина): „Први чин: претходећи улови“, „Други чин: криза и преломни тренуци“, „Трећи чин: епилог и наслеђе“. Суштина овог дела дисертације се састојала у практичном демонстрирању тезе да су политички идентитети синдиката резултат развоја синдикалног плурализма током 1990-их година, а заслуга колеге Милосављевића је у томе што је он показао који су то „преломни тренуци“ били кључни да неки синдикат заузме одређену позицију наспрам актера политике и институција политичког система. Најбољи доказ постојања принципа генезе зависности за њега представља чињеница да су кључне и међусобно дивергентне карактеристике политичких идентитета ових синдиката опстале и после 2000. године када су основни елементи контекста који су и довели до њиховог настанка нестали.

Резиме свог истраживања колега Милосављевић је изложио у завршном подпоглављу под називом „Завршна разматрања: синдикални плурализам у Србији између стварности и жеља – од политизације синдиката до синдикализације политике“. У овом подпоглављу он је начинио својеврстан резиме упоришних теоријско-методолошких тачака своје дисертације.

## **2. Остварени резултати и научни допринос дисертације**

Резултати истраживања до којих је колега Милосављевић дошао су потврдили генералну хипотезу о томе да се у основи политичке фрагментације синдикалног плурализма у Србији налазе различити политички идентитети кључних синдикалних конфедерација. На основу тога, он је израдио следећу типологију политичких идентитета синдиката: Савез самосталних синдиката Србије (СССС) – класичан опортунистички политички идентитет; УГС „Независност“ – доследан, прогресиван политички идентитет; Асоцијација слободних и независних синдиката (АСНС) – опортунистички политички идентитет са пренаглашеном везом са политичким партијама где овај синдикат фигурира као полусиндикат/полупартија.

Рад колеге Милосављевића је свакако значајан јер је он у анализи синдикалног плурализма међу првима применио експланаторну варијаблу политичког идентитета синдиката. Истовремено, ова дисертација представља и један од првих покушаја типологизације политичких идентитета синдиката.

Резултати до којих је дошао колега Милосављевић се такође надовезују на низ претходних академских радова који су наглашавали везу настанка и развоја синдикалног плурализма у Србији са друштвено-

политичким збивањима од почетка 1990-их година. У дисертацији је указано на превласт политике над друштвом током протеклих 20 године што је директно утицало на укупну генезу синдикалног плурализма у Србији. Моћни утицај политике могао се тако јасно детектовати у динамичким сукобима унутар синдикалног покрета.

**Научни значај** овако формулисаног и разрађеног предмета дисертације, као и одговарајућих истраживачких налаза састоји се у обогаћивању синдикалне теорије у Србији у смислу одговарајуће типологизације политичких идентитета највећих синдикалних конфедерација и свакако на указивање важности даљег бављења домаће академске заједнице синдикалним темама. Нарочит научни значај ове дисертације је у разрађеној примени методолошког приступа историјског институционализма у анализи синдикалног плурализма у Србији и то на феномену његове политичке фрагментације. Колега Милосављевић је истовремено конкретно указао и на значајно теоријско упориште политичке функције синдиката чиме је потврдио општи значај који свет политике има за синдикате.

**Друштвени значај** дисертације се огледа у потенцијалној могућности примене њених истраживачких резултата у практичном раду синдикалних конфедерација у смислу указивања на неке од препрека у постизању њихове оптималне и стратешке сарадње. Тегобни транзициони контекст и опадајућа моћ наших синдиката довољан су аргумент који треба да покрене академске расправе на ову тему. Рад колеге Милосављевића је зато и значајан јер обрађује увек итекако интригантну тему односа синдиката и политике.

Резултати овог истраживања свакако да представљају академски допринос даљим дебатама о будућности синдикализма у Србији и потенцијалним стратегијама које би биле развијане са циљем ревитализације моћи и утицаја домаћих синдиката.

### **3. Закључна оцена**

Полазећи од научног и друштвеног значаја теме, као и остварених резултата и научног доприноса који је Александар Милосављевић постигао у својој докторској дисертацији, испуњавајући све законске и академске услове, Комисија за преглед и оцену изражава задовољство постигнутим успехом кандидата.

Имајући у виду све чињенице предходно изнете и образложене у овом извештају, Комисија једногласно предлаже Већу да, након извршене Ефорус анализе и истека рока за увид јавности, одобри јавну одбрану докторске дисертације **„ПОЛИТИЧКА ФРАГМЕНТАЦИЈА СИНДИКАЛНОГ ПЛУРАЛИЗМА У СРБИЈИ 1990-2012. ГОДИНЕ“** кандидата **Александра С. Милосављевића.**

Београд 21.12.2017. године